

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Život a dílo Williama Robertsona Smithe
Patricie Halounová**

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra antropologie
Studijní program Antropologie
Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Život a dílo Williama Robertsona Smithe
Patricie Halounová

Vedoucí práce:

Prof. RNDr. Ivo Budil Ph.D., Dsc.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen
uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Prof. RNDr. Ivu Budilovi Ph.D., Dsc za vstřícný přístup, cenné připomínky a odborné vedení při zpracování tohoto tématu.

Obsah:

1. ÚVOD.....	1
2. SKOTSKO OD OSMNÁCTÉHO STOLETÍ.....	3
2.1 Politické poměry.....	3
2.2 Skotské osvícenství.....	5
2.2.1 Představitelé skotského osvícenství.....	6
2.3 Proměna skotské církve.....	7
3. ŽIVOT WILLIAMA ROBERTSONA SMITHE.....	9
3.1 Rané dětství a mládí v Aberdeenu (1846-1861).....	9
3.2 Na univerzitě (1861-1866).....	10
3.3 Edinburgh a New College (1866-1870).....	12
3.4 Profesorem hebraistiky (1870-1875).....	15
3.5 Kauza „ <i>Bible</i> “ a obžaloba z hereze (1875-1881).....	18
3.5.1 První obvinění.....	19
3.5.2 Cesty do Egypta a Arábie.....	21
3.5.3 Druhé obvinění.....	22
3.6 Edinburgh a Cambridge (1881-1894).....	23
4. DÍLO WILLIAMA ROBERTSONA SMITHE.....	25
4.1 Totemismus.....	26

4.2 William Robertson Smith a James George Frazer.....	28
4.3 Sociologizace náboženství.....	30
4.4 „Přednášky o náboženství semitů“.....	31
5. ZÁVĚR.....	33
6. RESUMÉ.....	36
7. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	37
7.1 Literatura.....	37
7.2 Elektronické zdroje.....	39
8. PŘÍLOHY.....	40

1 ÚVOD

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zaměřit na osobnost skotského teologa a semitologa Williama Robertsona Smithe (1846-1849), který svým inovativním přístupem k mnohým vědním disciplínám ovlivnil počátky formování moderní antropologie, starozákonní studie, vědu o islámu, ale i sociologizaci náboženství. Navazovali na něj takoví myslitelé jako například James George Frazer (I když tady se pohledy na mnohé aspekty antropologie lišily.) nebo slavný Émile Durkheim, kterého William Robertson Smith inspiroval k vyzdvižení sociální sféry při formování religionizity.¹

V několika kapitolách bych chtěla představit život a dílo Williama Robertsona Smithe s ohledem na širší kontext doby tehdejšího Skotska. Bylo to právě Skotsko, odkud v polovině osmnáctého století pocházelo mnoho učenců ovlivňujících antropologické myšlení. Smithův život pak zásadním způsobem ovlivnila i skotská církev, jeden z pilířů skotského nacionálního sebevědomí.²

Ve třetí kapitole se budu snažit předestřít život Williama Robertsona Smithe především na základě obsáhlé biografie *The Life of William Robertson Smith* (1912) od Johna Shuterlanda Blacka, George Chrystala³ a *William Robertson Smith: his life, his work and his times* od Bernharda Maiera. Zatímco první z biografii vychází nedlouho po smrti Smithe, druhá je data poměrně nedávného, vyšla v roce 2009 v německém Tübingenu. V navazujících podkapitolách se budu zabývat jeho dětstvím, studiem na univerzitě, vědeckou činností a především obžalobou z hereze, neboť šlo o poslední případ svého druhu na britských ostrovech.

V další části se pokusím charakterizovat Smithův význam pro antropologii a sociologii náboženství. Budu se věnovat jeho vztahu s Johnem Fergusonem McLennanem a Jamesem Georgem Frazerem a tím jak tito tři vědci chápali pojmy jako náboženská zkušenost, rituál,

---

¹ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* 3,4 str. 200-201

² tamtéž

³ Podle předmluvy v této knize začaly práce na tomto textu velmi krátce po smrti Williama Robertsona Smithe. Tato biografie tak mohla být založena i na osobní stránce. John Shuterland Black byl dlouholetým Smithovým kamarádem.

animismus nebo totemismus. Dále se podívám na jeho nejslavnější díla *Kinship and Marriage in Early Arabia* a na *Lectures on the Religion of the Semites*.

2 SKOTSKO OD OSMNÁCTÉHO STOLETÍ

2.1 Politické poměry

Skotské království bylo nezávislé až do 1. dubna 1707, kdy vytvořilo personální unii s Anglickým královstvím, čímž vzniklo Spojené království Velké Británie. Tato unie byla výsledkem smlouvy o Unii z roku 1706, která ustanovila, že místo nezávislého parlamentu v Edinburghu vstoupí čtyřicet pět skotských zástupců do Dolní sněmovny a šestnáct skotských šlechticů do Sněmovny lordů nového Parlamentu Velké Británie. Tato úprava nebyla pro Skotsko úplně spravedlivá, neboť tak mělo méně než 10% zástupců v každé sněmovně parlamentu. V unii ale nešlo o rovnoprávné zastoupení, nýbrž o hospodářskou a politickou moc. Angličtí aristokraté seděli v britské Sněmovně lordů pouze díky svým titulům samotným, ale skotské zástupce vybírala vláda. Unie byla zpočátku tak neoblíbená, že stěží přežila prvních deset let existence. Mnohým Skotům připadalo, že se národ vzdal své státní a politické nezávislosti ve prospěch nejistého snu o ekonomické prosperitě. Ale byly tu i kladné stránky, vždyť se díky unii skotskému obchodu otevřela Anglie i s její říší rozprostírající se od Asie po obě Ameriky. Skotové pak dominovali v americkém obchodu s tabákem, na cukrových plantážích, ve velkých počtech sloužili v imperiální armádě a byli silně zastoupeni v koloniálních správách v Indii.⁴

Články o unii spolu s připojeným zákonem na ochranu církve ve Skotsku stanovily, že státní presbyteriánská církev a právní systém zde zůstanou beze změny jako jistá záruka institucionální stability.⁵ Roku 1708 ale parlament zrušil skotskou tajnou radu a tím vynesl na povrch otázku, která byla od počátku unie problémem, jak a kým bude Skotsko spravováno ve spojeném království. Nové daně (vývozní daň na plátno 1711, zvýšení daně ze soli 1712 a zvláště nová obilní daň) vzbudily další odpor a nepokoje.⁶ Nespokojenost prostoupila celou skotskou společnost a stabilita země se rodila jen velmi pomalu. Byl to hrabě z Ilay, kdo udělal nejvíce pro upevnění politického postavení svého rodu a pro založení systému státní správy ve Skotsku. V této době nelze mluvit ani tak o vládě jako spíše o správě, což

---

⁴ Wormaldová, Jenny. 2005 *Dějiny Skotska* Praha: Nakladatelství Lidové noviny. str. 147

⁵ V roce 1712 byl ale přijat zákon o patronátu a angličtí ministři tak ukázali, že jsou přes všechny záruky schopni vměšovat se do skotské církevní politiky.

⁶ Roku 1713 všichni skotští pariové podporovali návrh na zrušení zákona o unii, který ve Sněmovně lordů jen těsně neprošel.

znamenal, že politická moc se méně odvozovala z formálního systému a institucí, ale více vycházela z neformální sítě udělování patronátů a ochrany. Klíčovou roli v tomto systému hrála lhostejnost anglických ministrů, tedy dokud zůstávalo Skotsko klidné a přinášelo loajální hlasy do parlamentu. Nejhorší stránkou tohoto systému bylo, že šlo vlastně o jistou formu institucionalizované korupce, v níž záleželo víc na osobních zájmech a vlivu než na principech.⁷

Po Ilayově smrti měl na skotské záležitosti největší vliv Henry Dundas (1712-1811). Za své postavení částečně vděčil přátelství s mladším Williamem Pittem⁸ a službám, které tomuto premiérovi poskytoval jako vůdce skotského parlamentního klubu nebo mluvčí vládních zájmů v Indii. „Dundasova tyranie“ ale vyvolávala odpor. Nejkrutěji se jeho režim projevil v době francouzské revoluce, kdy ve Skotsku brutálně potlačil méně významné radikální hnutí. Dundas ovšem propůjčoval svou moc i k pozitivnějším záměrům, podporoval to, co by se dalo nazvat skotský národní zájem a umožnil velkému počtu Skotů využívat výhod impéria.⁹

I přes nejasnou politickou situaci v 18. a zejména 19. století prodělalo Skotsko radikální změny, které jsou zřetelné i na prudkém nárůstu počtu obyvatel. Příčiny tohoto zlomu byly především hospodářské. Klíčovými faktorem pak byla industrializace a prudké agrární změny. Skotský průmysl byl mimořádný, v některých ohledech dokonce skotská ekonomika předstihla zbytek Británie. Převaha pak tkvěla především v těžkém strojírenství, těžbě uhlí, stavbě mostů, ale hnací silou místního hospodářského úspěchu, po úpadku bavlnářského průmyslu, se stalo loďařství, kde se uplatnily nové materiály železo a později ocel. Příčiny takového zdaru tkví v zavedené obchodní aktivitě Skotů, především koloniální obchodníci z osmnáctého století přispěli ke znalosti zámořských trhů. Někteří ale připisovali tuto přednost presbyterianismu, tedy tvrdé práci, sebezpytování, odolnosti a nezávislosti.¹⁰

Ne každý kraj měl z takzvaného „probuzení“ v 18. a 19. století stejný užitek, ale v době, kdy Skotsko ztratilo svou svrchovanost, se jeho obyvatelé dokázali prosadit a dosáhli i mezinárodního uznání. Literární pověst místních skutečně mohutněla, a tak se roku 1757

---

⁷ Wormaldová, Jenny. 2005 *Dějiny Skotska* Praha: Nakladatelství Lidové noviny str. 148-150

⁸ William Pitt mladší (1759-1806) byl britský politik a stal se nejmladším britským premiérem ve věku pouhých čtyřadvaceti let.

⁹ Wormaldová, Jenny. 2005 *Dějiny Skotska* Praha: Nakladatelství Lidové noviny str. 152-153

¹⁰ tamtéž str. 165-167

David Hume pochlubil: *“Je opravdu obdivuhodné, kolik mužů ducha plodí v současnosti tato země. Není to zvláštní, že v době, kdy jsme přišli o naše krále, naše parlamenty, naši nezávislou vládu, dokonce o přítomnost naší přední aristokracie, kdy i náš přízvuk a výslovnost jsou nešťastné a mluvíme velmi vulgárním nářečím rodného jazyka, není to zvláštní, opakují, že jsme za těchto okolností na literárním poli tím nejuznávanějším národem v Evropě?”*¹¹ Toto sebe naplňující proroctví může být bráno jako úvod do další podkapitoly.

2.2 Skotské osvícenství

Seznam mezinárodně známých Skotů z oblasti literatury a vědy, kteří v průběhu předchozích desetiletích vynikly ve svých oborech, byl na konci 18. století skutečně impozantní, takovou explozi intelektuálních a kulturních aktivit proto není snadné vysvětlit. Jedním z faktorů, jenž k tomuto trendu přispěl byl ekonomický a společenský růst, dále pak náboženský pluralismus a tolerance nutně s ní spojená. To vše dohromady vytvořilo prostředí pro svobodnou vědu a světskou kulturu. Osvícenství zde mělo podporu skotských politických špiček, a tak nic nebránilo získat mnohým talentovaným Skotům odpovídající odborné funkce v předních akademických, právních a církevních institucích. Tak například zvolila edinburghská městská rada v roce 1762 rektorem místní univerzity Williama Robertsona,¹² který využil svého akademického úřadu a zahájil nejúspěšnější etapu zdejší univerzity.¹³

Profesoři na skotských vysokých školách mohli být dokonce docela bohatí, neboť ke svému pevnému platu dostávali ještě poplatky od studentů, a tak měli mnohem větší důvod se v učebnách snažit o stále lepší výkony než jejich bezvýznamní kolegové z Oxfordu a Cambridge, jak vtipně poznamenal Adam Smith. S dalšími finančními stimuly pak přicházel knižní obchod, byl zde totiž největší vzestup ceny literárního vlastnictví, a tak mohl William Robertson získat za svá historická díla tisíce liber. Zmínky o knihkupectví, klubech a společnostech jsou dokladem toho, že u skotského osvícenství nešlo jen o formální záležitost publikovaných knih a přednášek na pěti skotských univerzitách, ale nejdůležitější částí byla družnost, pospolitost a systém sdílených hodnot. Místní literáti navzdory vzájemným odlišnostem zastávali podobné názory a ideály. Patřily k nim především svoboda projevu,

¹¹ Výňatek ze soukromého dopisu Davida Huma z roku 1757 (převzato z Wormaldová, Jenny, 2005)

¹² Stalo se tak na přání lorda Butea, který spravoval Skotsko po Ilayově smrti (Wormaldová, Jenny, 2005)

¹³ Wormaldová, Jenny. 2005 *Dějiny Skotska* Praha: Nakladatelství Lidové noviny str. 159-161

náboženská tolerance a vlastenectví. Zde může být patrný rozdíl oproti Anglii, angličtí učenci 18. století rozhodně nesdíleli společné hodnoty, a to je nejspíš důvod, proč nemá spojení „anglické osvícenství“ takový zvuk.¹⁴

2.2.1 Představitelé skotského osvícenství

Skotské osvícenství výrazně zasáhlo do výzkumu ve vývoji společnosti, k největším přínosům tak patřila idea sociálního evolucionismu, tuto myšlenku ve své práci rozvíjel například David Hume (1711-1776), který byl jinak filozofem zabývajícím se důsledky teorie poznání známé jako empirismus, když odhaloval a poukazoval na nedostatky takového poznání. V určité opozici vůči Humově učením stála „skotská škola“¹⁵ morální filozofie, jejímž představitelem byl Thomas Reid (1710-1796), ten se proslavil svou filozofií zdravého rozumu. Další příspěvek spočívá v založení politické ekonomie jako vědy. Skotští myslitelé zkombinovali historický výklad vzniku obchodní fáze vývoje společnosti s morální analýzou bohatství. V oblasti historie a antropologie se mezi osvícence zařadil William Robertson (1721-1793). Počet mezinárodně uznávaných Skotů z oblasti literatury a vědy, kteří vynikli ve svých oborech na konci 18. století, byl skutečně impozantní. Jen namátkou šlo třeba o Adama Smithe, Adama Fergusona, Johna Millera či Jamese Millera. Některé z nich si na dalších stránkách představíme.

Adam Smith (1723-1790) byl ekonom a filozof, zakladatel moderní ekonomie. Těžištěm jeho díla je práce nazvaná *Zkoumání povahy a příčin bohatství národů*,¹⁶ která je dodnes považována za jeden z nejlepších textů přispívajících do oblasti liberální ekonomie. Vytvořil pojetí občanské společnosti, jež ale nevzešla ze společenské smlouvy, jak tvrdil například jeho předchůdce John Lock, ale je podmíněna nevědomým působením hospodářských a přírodních podmínek. Na Adama Smithe v mnohém navazoval jeho jmenovec Adam Ferguson (1723-1816), ve svém díle *Pojednání o historii občanské společnosti*¹⁷ plně zhodnotil člověka jako sociálního tvora. Poukazoval na to, že už od počátku lidstva existovala společnost. Ferguson byl přesvědčen, že soukromé vlastnictví stálo na počátku takovéto existence. Dále pak rozeznal důležitost systému příbuzenství při studiu společenského řádu a

¹⁴ Wormaldová, Jenny. 2005 *Dějiny Skotska* Praha: Nakladatelství Lidové noviny str. 162-163

¹⁵ Budil, Ivo, T. 2007. *Za obzor západu*. Praha: Triton str. 344

¹⁶ Vyšla roku 1776 pod původním názvem *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*

¹⁷ Vyšla roku 1767 pod originálním názvem: *Essay on the History of Civil Society*

předložil teorii o historické prioritě matrilinéárních vztahů, na kterou později navazovali John Ferguson McLennan či Lewis Henry Morgan. To, co ale převzala většina autorů devatenáctého století, byla sociálně ekonomická triáda rozdělená na divoštství, barbarství a civilizaci.¹⁸

Dalším význačným skotským myslitelem osvícenectví byl William Robertson. Mezi jeho nejznámější díla patří *Dějiny vlády Karla V.* a především *Dějiny Ameriky*.¹⁹ Tato kniha popisovala mimo jiné objevné plavby Kryštofa Kolumba, líčení dobytí Mexika a etnografii domorodých kultur. Svou pozornost věnoval i archeologii s důrazem na důležitost prehistorických artefaktů. Také formuloval zásadu sociálního determinismu, i když vlivy enviromentálního prostředí nebral na lehkou váhu, tak za mnohem důležitější považoval faktory politické a morální. To dokazoval na rasové homogenitě amerických indiánů.²⁰

Posledním, koho si alespoň ve stručnosti představíme je James Mill (1773_1836). James Mill byl slavným otcem neméně slavného filozofa Johna Stuarta Milla. Roku 1817 byly publikovány *Dějiny britské Indie*,²¹ díky kterým mohl zasednout do prestižní Indické rady, i když vlastně Indii nikdy nenavštívil. I on byl silně ovlivněn sociálním evolucionismem. Cesta lidství vedla podle Milla od lovectví přes pastevectví až k zemědělství a obchodu. Měřítkem civilizovanosti pak stanovil míru praktického jednání.²²

2.3 Proměna skotské církve

Ve Skotsku mělo náboženství tradičně velký vliv na místní obyvatelstvo, tak není s podivem, že i v životě Williama Robertsona Smithe hrálo ústřední roli. Až do rozsáhlé imigrace z katolického Irska v 19. století, bylo Presbyteriánské náboženství²³ pro Skoty jednoznačně nejvýznamnější. Soudilo se rovněž, že je zdrojem jejich národních vlastností, jako například zásadovosti a demokracie. Presbyteriáni v této době ovládali nejen církevní uspořádání, ale i univerzity a ostatní státní instituce. Brzy ale přišly první problémy v podobě

¹⁸ Budil, Ivo, T. 2003. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie* Praha: Triton str. 85-86

¹⁹ Z roku 1777, kdy vyšla pod názvem History of America

²⁰ Budil, Ivo, T. 2003 *Mýtus a jazyk*. Praha: Triton str. 87-88

²¹ History of British India

²² Budil, Ivo, T. 2003 *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton str. 88-89

²³ Presbyterní církev na rozdíl od episkopální nemá v čele biskupy, ale je řízena volenou radou starších, někdy nazývanou synody. Tyto církve bývají kalvinistické zdůrazňující autoritu Bible, svrchovanost Boží a spásu skrze Ježíše Krista (https://www.esf.kfi.zcu.cz/kompendium/?course=kfi_dnh&page=00000030 - Staženo ke dni 10.3. 2012)

schizmatu, kdy v rámci církve nastal rozkol. Roku 1843 se asi třetina duchovních a laiků odtrhla od oficiální Skotské církve (*Church of Scotland*) a vytvořila tak Svobodnou církev (*Free Protestant Church of Scotland*). Jejich vůdcem se stal Thomas Chalmers, kterému se nelíbilo, jak postupovala státní církev při řešení problémů spojených s městskou průmyslovou společností, jako je například chudoba nebo stále narůstající bezbožnost. Podpory se dočkal po oslabení pravidla laického patronátu nad jmenováním duchovních, čímž dostaly mnohem větší slovo kongregace. Civilním soudům se ovšem nelíbilo, že by církevní zákonodárství měla přednost před parlamentem a znovu obnovily plná práva patronů. Chalmers pak nedokázal vládu přesvědčit, aby přijala původní opatření, proto tedy vystoupil se svými stoupenci z řad státní církve a zformoval novou Svobodnou církev.²⁴

Skotská náboženská roztržičnost vedla k jakési obdivuhodné toleranci, i když církevní disciplína došla jisté újmy. Tato disciplína byla udržována na úrovni farností pastorem a církevními staršími, kteří sedí v církevních soudech, nad nimi je pak rada starších, synody a generální sněm. Protože vyznání klade větší důraz na boží svrchovanost nad světem, omezují se bohoslužby na kázání, společnou modlitbu a duchovní písně. Z reformovaných kostelů byly odstraněny sochy, obrazy a všechny další ozdoby, místo oltáře pak zaujala kazatelna. Církve mají presbyterní zřízení, presbyteři tedy dohlíží na duchovní péči, hmotné potřeby sboru, ovšem jejich základním úkolem je udržení kázně v církvi i v osobním životě věřících.²⁵ Ale nové proudy v teologii a Darwinova teorie způsobily, že fundamentalismus ztrácel na své věrohodnosti, a tak už nebylo ani nadále možné striktně vynucovat puritánský skotský sváteční den odpočinku.²⁶

---

²⁴ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 31-33

²⁵ https://www.esf.kfi.zcu.cz/kompendium/?course=kfi_dnh&page=00000030 (Staženo ke dni 10.3. 2012)

²⁶ Wormaldová, Jenny. 2005 *Dějiny Skotska* Praha: Nakladatelství Lidové noviny str. 143-145

3 ŽIVOT WILLIAMA ROBERTSONA SMITHE

3.1 Rané dětství a mládí v Aberdeenu (1846-1861)

Smithův otec William Pirie Smith se po rozkolu skotské církve z roku 1843 postavil na stranu *Free Protestant Church of Scotland* (Svobodná skotská církev) a vzdal se velmi prestižního místa ředitele školy v Aberdeenu.²⁷ Tak se navzdory všem předpokladům dal Pirie Smith do služeb duchovního hnutí, tím že se stal pastorem spojených farností Keig a Tough.²⁸ Na tomto místě pak strávil dalších třicet pět let své aktivní kariéry, i když nastoupil do značně nepohodlného prostředí, neboť se zde nenalézal ani kostel ani budova fary. První jeho dům připomínal spíše chatu než plnohodnotné stavení, ale byl velmi dobře situován uprostřed nádherné přírody jilmového háje. Právě zde se osmého listopadu 1846 narodil William Robertson Smith.²⁹ Své jméno získal po svém otci a po dědečkovi z matčiny strany, jímž byl již výše zmíněný William Robertson.³⁰ Zdravotně na tom William Robertson Smith nebyl úplně nejlépe a až do jeho jedenadvaceti se u něj často vyskytovaly nemoci, ale intelektuálně na tom byl už od raného mládí velmi dobře. Jeho matka s velkou pýchou poznamenala, že mezi jeho první slova patřila i „kniha“.³¹ Rodinné prostředí bylo prostoupeno silnou religionizitou, která ho velmi dobře pomohla připravit na jeho budoucí teologickou kariéru. Například při jedné příležitosti ho jeho otec slyšel, jak mluví k mladšímu bratrovi: „*Doktrína Nejsvětější Trojice je tak nesrozumitelná, že ji nemohl vymyslet žádný člověk, takže to musí být pravda.*“³² William Pirie Smith sice kladl důraz při výchově svých dvou synů a dvou dcer³³ na přísnou náboženskou ortodoxii, ale zároveň kladl důraz na poctivost a plnění povinností, takže náboženství bylo jen jednou oblastí z činností, kterým se věnovali.³⁴ Společně se svými dětmi vyučoval Pirie Smith i několik žáků z vesnice, aktivně se tak zdokonalovali v latině matematické nebo řečtině, což byla výborná příprava pro vstup na univerzitu v Aberdeenu. Na konci každého takto vyčerpávajícího dne přišla večer chvíle, kdy

²⁷ Zde potkal svou ženu Jane Robertson, která byla dcerou jeho předchůdce v roli ředitele Petera Robertsona. (<http://www.william-robertson-smith.net/> - Staženo ke dni 10.3.2012)

²⁸ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo*. str. 204

²⁹ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 10

³⁰ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 204

³¹ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 11

³² tamtéž str. 15

³³ Šlo o nejstarší Mary Jane, sestru Isabelu a o rok mladšího bratra George. (<http://www.william-robertson-smith.net/> - Staženo ke dni 10.3.2012)

³⁴ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo*. str. 205

se celá rodina sešla doma u stolu, všichni se pak mohli věnovat činnosti, která je baví jako třeba čtení, psaní či malování, ale v žádném případě nemohl nikdo z nich promluvit. Byla to chvíle ticha a reflexe.

3.2 Na univerzitě (1861-1866)

Po důkladné přípravě s Williamem Pirie Smithem nebylo nijak překvapující, že se oba chlapci, William i George, dostali poměrně snadno na univerzitu, poté co roku 1861 vyhráli veřejnou soutěž, jejíž vítězové obdrželi finanční prostředky na studium. William se pak mezi všemi uchazeči umístil v pouhých patnácti letech na prvním místě. George, kterému v té době ještě nebylo ani čtrnáct, se rovněž umístil na předních místech.³⁵

První z aberdeenských univerzit (*King's College*) byla založena roku 1415 Williamem Elphistonem,³⁶ který byl v tomto městě biskupem. Šlo o třetí nejstarší univerzitu v celém Skotsku. Druhá (*Marischal College*) pochází z roku 1569 a na jejím počátku stál hrabě Marischal. Obě univerzity se sloučily v roce 1860.³⁷ Jak je patrné Smith se stal studentem této školy nedlouho po jejím sloučení a ve vzduchu tak bylo cítit ještě trochu hořkosti a kontroverze, již tato fúze přinesla.³⁸ Velmi zajímavou událostí této doby se ale stalo i jmenování Alexandra Baina do profesorského křesla příslušícímu k umění rétorickému a logickému. Bain získal na univerzitě v Aberdeenu prominentní roli, aktivně se podílel na chodu fakulty. Jako filozof byl silně ovlivněn prací Johna Stuarta Milla (1806-1873).³⁹ Bain sdílel jeho skeptický a empirický postoj, ostře obhajoval novou asociativní psychologii, která byla ovšem v extrémních polohách těžko slučitelná s křesťanskou tradicí a s její pojetí člověka v univerzu. Nebylo žádným překvapením, že faráři považovali toto učení za podvrhatné. Smithův počáteční zájem o psychologické aspekty Starého Zákona byl jistě podmíněn Bainovo výukou, ale jinak jeho učení spíše oponoval.⁴⁰ I tak se o Smithovi vyjádřil jeho profesor jako o nejlepším studentovi jakého kdy měl. Označil však Williamův intelekt

³⁵ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo*. str. 205

³⁶ Pod papežskou záštitou Alexandra Borgii (Black, str. 33)

³⁷ Po tomto rozdělení se medicína a právo učily na Marischal College a náboženství spolu se svobodným uměním na King's College. (Black, str. 33)

³⁸ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 39

³⁹ Byl filozof, etik a logik, představitel pozitivismu. Jeho práci silně ovlivnil například August Comt nebo David Hume (antropologický slovník str. 2522). Bain mu pomáhal s revizí rukopisu *Systém of logic* (1843).

⁴⁰ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 49

více za receptivní než produktivní, to znamená, že může zvládnout jakýkoli odborný úkol, pokud ovšem také prokáže odpovídající dávku originality, tu ale Bain u Smithe prozatím postrádal.⁴¹ Dalším jeho význačným učitelem se stal William Geddes, který četl se třídou, kam docházel Smith Iliadu (šest řádků denně).⁴² Se ctihodností profesora Geddesa ostře kontrastoval “Cockie“ Maclure, jenž měl se svou třídou několik vážných střetů.⁴³

Skotský vzdělávací systém devatenáctého století byl velmi náročný a student, který chtěl dostát všem závazkům byl vystaven takové námaze, že to mohlo vést až k vážnému ohrožení zdraví.⁴⁴ Oba bratři byli vynikající studenti, vynikali jak v matematice, tak ve filozofii, učení u nich bylo vždy na prvním místě. Jejich otec jim ale v dopise nikdy nezapomněl napsat, aby si našli čas i na odpočinek a kvalitní spánek. V této době začal William navštěvovat debatní kroužek. První z mnohých příspěvků, ke kterým se připojil, nesl název “ *Is Phrenology a Science?*“, George o výkonu svého bratra napsal, že byl excelentní, klidně by se tak mohl živit jako právník.⁴⁵

V dalším ročníku začal navštěvovat William Robertson Smith hodiny profesora Davida Thomsona, který možná nedosahoval takového věhlasu jako Bain nebo Geddes, ale ve svém oboru přírodních věd patřil ke špičce, k tomu přispíval i jeho nesporný talent učit. Do oblasti botaniky a zoologie zasvětil Smithe profesor Nicols zvaný “Jeems“. Význačným učitelem byl i Frederic Fuller, jenž vedl hodiny matematiky. Fuller reprezentoval anglickou rezervovanost vyžadující přísnou disciplínu.

Zima mezi lety 1863-1864 si v univerzitním kampusu vyžádala svou daň, nepřízeň počasí a neustálý stres se podepsaly na zdraví studentů. Zemřel student Alexander Main a George by velmi vážně nemocen. Nakonec tuto hrozbu překonal, ale zápalu plic podlehla jeho sestra Mary Jane, která se o něj po celou dobu obětavě starala. William Robertson Smith tuto nešťastnou událost prožíval velmi emotivně. Zápisky do deníku jsou tak plné melancholických pasáží, pro Smithe velmi netypických. Poté, co se vzpamatoval z prvotního šoku, vrhnul se zpátky ke svým povinnostem, zahájil studium morální filozofie s profesorem

---

⁴¹ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo*. str. 205

⁴² Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 38

⁴³ tamtéž

⁴⁴ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 205

⁴⁵ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 43

Martinem, věnoval se systematickému čtení teologických textů, s nadšením se vyjadřoval o přednáškách Williama Thomsona (později lorda Kelvina) o optice a udělal velké pokroky v matematice, rozhodl se tak pro matematické stipendium, navzdory Martinově radě, aby to zkusil s filozofií.⁴⁶ Roku 1865 se tak ucházel v soutěži o Fergusonovo stipendium, jehož zkouška byla vedena matematikem a fyzikem Peterem Taitem (1831-1904). Tait se věnoval studiu problematiky termodynamiky ve spolupráci s takovými fyziky jako výše zmíněný lord Kelvin nebo James Clerk Maxwell. Smithovi se podařilo se svým novým šéfem navázat velmi přátelský vztah, který pro něj byl důležitý hned v několika ohledech, poskytl mu například možnost publikovat, a tak upevnit kariéru. Spolupráce trvala až do doby, kdy se Smith přestal věnovat fyzice a stal se profesorem hebrejštiny.⁴⁷

William Robertson Smith se začal připravovat na svůj pobyt v Německu, kde chtěl navštěvovat některou z univerzit, a na závěrečné zkoušky. Jeho studijní pobyt musel být nakonec odložen kvůli následujícím událostem. William i George ukončili studia na Aberdeenské univerzitě jako nejlepší žáci svých tříd a získali všemožná ocenění. George se začal chystat do Cambridge, kam ale nikdy nenastoupil. Zkoušky složil šestého dubna, už jedenáctého téhož měsíce začal zvracet krev a dvacátého sedmého zemřel na tuberkulózu. Rodina se po této události obrátila pro podporu ke svému vyznání. Bylo zřejmé, že ani odchod blízké osoby neovlivnil jejich postoj k víře, naopak jim pomohla vyrovnat se s odchodem syna.⁴⁸

3.3 Edinburgh a New College (1866-1870)

Na konci roku 1866 nastupuje William Robertson Smith na New College v Edinburghu, kterou založila Free Church of Scotland, hned rok po velkém rozkolu, jako základnu pro výchovu svých duchovních. Zde tedy po následující čtyři roky William duchovně i intelektuálně dozrával, zdokonaloval své znalosti němčiny, řečtiny, latiny, vynikal v matematice a v soudobé teologii.⁴⁹

---

⁴⁶ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 44-61

⁴⁷ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 66

⁴⁸ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 51

⁴⁹ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 206

Během Smithova prvního roku na New College byl profesorem hebrejštiny John Duncan, syn aberdeenského obuvníka, který získal své vzdělání na Marischal College.⁵⁰ Jako teolog zastával názor, že Bible není složena z historicky odlišných textů různého žánru, ale jde o organickou a vitální jednotu. Všechna slova Starého i Nového Zákona mají stejnou hodnotu, neboť jimi promlouvá Bůh. Stejný pohled na věc nesdílel pouze význačný hebraista Andrew Bruce Davidson,⁵¹ jenž přijal kritické metody zkoumání Starého Zákona, což se ve výsledku zdá mnohem důležitější než literární díla, která napsal. Jeho výuka byla obecně vysoce ceněna, i díky svému svéráznému smyslu pro humor se stal Smithovým oblíbeným učitelem na New College. Jeho přístup vyžadoval prioritní ocenění *filologie nad dogmatismem*,⁵² již od roku 1862 se tedy přikláněl k hermeneutické metodě německé kritické teologie.⁵³

Byli zde ale i další lidé, kteří hráli důležitou roli při vzdělání a v životě Williama Robertsona Smithe. Na jeho následující kariéru měl velký vliv Robert Rainy (1826-1906), jenž byl jmenován profesorem historie, ale hlavně se stal hlavou Free Church of Scotland právě v době, kdy byl Smith obžalován z hereze. Za přítele se dá označit Thomas Martin Lindsay (1843-1914), ten bydlel s Williamem jeden čas dokonce ve stejném bytě. Dalším spolužákem byl John Shuterland Black (1846-1923), který byl pouze o pár měsíců starší než Smith, ale navštěvoval vyšší ročník. Toto kamarádství patřilo k nejstabilnějším, Black se stal editorem Williamových sebraných esejů a později napsal jeho biografii. Sdíleli spolu nejen lásku k cestování, široký rozhled v různých vědních oborech, ale i obecný teologický přehled. V prosinci 1869 opustil Black Skotsko a propagoval protestantismus ve Španělsku. Mezi lety 1878-1889 pracoval jako asistent editora pro Encyklopedii Britannicu. Podle Maiera je vliv, jakým působil na Smithe velmi těžko zhodnotitelný, ale jisté je, že byl klidné a vyrovnané povahy oproti Williamovo neklidné mysli.⁵⁴ Společně navštěvovali i teologickou společnost v New College (Zde byl William Robertson Smith sekretářem mezi lety 1868-69 a prezidentem 1869-70.), která se scházela každý pátek večer. Při jedné takovéto příležitosti si Smith připravil esej „*On Prophecy and History*“, kde se snažil představit racionální a psychologickou interpretaci prorocství, jež by ale stále umožňovala i nadpřirozený element.⁵⁵

⁵⁰ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 56

⁵¹ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 206

⁵² Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 57

⁵³ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 206

⁵⁴ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 58-59

⁵⁵ tamtéž str. 63-64

V roce 1869 se Tait a další význační učenci rozhodli organizovat „Edinburghský večerní klub“ (*The Edinburgh Evening Club*). Tento spolek navštěvovalo mnoho významných edinburghských právníků, umělců, profesorů a bankéřů, například John A. Carlyle (Šlo o mladšího bratra Thomase Carlyla, autora *The French Revolution: A History*.), profesor John Sturt Blackie či spisovatel David Masson.⁵⁶ Členem se stal i význačný skotský badatel John Ferguson McLennan (1827-1881), který již v roce 1865 uveřejnil knihu *Primitivní manželství (Primitive Marriage. An Inquiry into the Origin of the Form of Capture in Marriage Ceremonies)*. Na počátku lidských dějin podle tohoto badatele nestála patriarchální despotie (Jak si myslel Henry Main.), ale matriálně společnost. Sociální vývoj tak probíhal od prvotního matrilineárního kmene k rodu a vyvrcholil zrodem rodiny.⁵⁷ Ovlivnění touto teorií je u Williama Robertsona Smithe patrné, navazoval na ni například ve své práci *Kinship and Marriage in Early Arabia* z roku 1885. Jinak tyto dva myslitele spojovalo dlouholeté přátelství, výrazně podporované vzájemnou písemnou konverzací.⁵⁸

V této době byl ale Smith více než myšlenkami o totemismu ovlivněn svým pobytem v Německu, kde se setkal s odlišným pojetím teologie. Jeho první návštěva je datována k roku 1867, kdy pobýval na univerzitách v Kolíně, Bonnu a Heidelbergu. Byl to pro něj v mnohém skutečný „kulturní šok“,⁵⁹ Williamovy dopisy domů jsou tak plné informací o odlišných zvycích. Podívoval se nad způsoby studentů, nad aspekty uspořádání veřejných budov, ale hlavně nad odlišným náboženským životem.⁶⁰ Ten se mu zde zdál příliš povrchní, s duchovními je to obdobné, jsou podle Smithe až příliš světštní a umírnění.⁶¹ Podruhé se do Německa vypravil roku 1869, chtěl zde pokračovat ve svých teologických studiích, která v Edinburghu poněkud zanedbával, protože navštěvoval Taitovu laboratoř a zaměřil se více na fyziku. Tentokrát se věnoval svému učivu na univerzitách v Göttingenu, Hamburku a Hannoveru. Pochvaloval si zejména přednášky Albrechta Ritschela.⁶²

⁵⁶ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 73-85

⁵⁷ Budil, Ivo, T. 2007. *Za obzor západu*. Praha: Triton str. 433-455

⁵⁸ Velmi zajímavý je dopis ze 14. května roku 1871 o totemové válce mezi Kopty a Tentyry v horním Egyptě (Maier, 2009. str. 89)

⁵⁹ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 206

⁶⁰ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 84

⁶¹ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 206

⁶² Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 110-112

Na New College se vrátil někdy uprostřed srpna. Přivezl si s sebou z cest několik termometrů do laboratoře, spousta nových knih z oblasti matematiky, ale i přesvědčení, že by se dál chtěl věnovat více teologii. Takový dojem na něj udělal profesor Ritschel! Po několika týdnech strávených v Keigu u rodičů se tedy vrací do Edinburghu, kde se dozvídá o smrti profesora Sachse, který na Free Church College v Aberdeenu přednášel hebrejštinu a starozákonní exegezi. Zemřel na počátku podzimu a brilantnost některých Smithových výkonů a esejů přesvědčila mnohé z jeho přátel, že by se navzdory svému mládí na uvolněné místo výborně hodil. Návrh získal podporu od Davidsona, Taita, Thomsona a řady dalších německých teologů. Konečné slovo při výběru kantorů uprostřed Free Church of Scotland dostává všeobecné shromáždění (*General Assembly*), bral se ale v úvahu i názor presbyterií (*Presbyteries*) a synodů (*Synods*). Williamův otec z Keigu a profesor Lindsay z Edinburghu organizovali kampaň na podporu mladíka, který by se již velmi brzy mohl stát, ve svých čtyřiaadvaceti letech, profesorem.⁶³

3.4 Profesorem hebraistiky (1870-1875)

Dvacátého pátého května se schází všeobecné shromáždění ke své konečné volbě. William Robertson Smith je o několik hodin později, většinou 139 hlasů, zvolen do křesla profesora hebraistiky na Free Church College v Aberdeenu.⁶⁴

Po tomto strhujícím „boji“ měl několik měsíců, aby si odpočinul a připravil se na své nové povinnosti. Dokonce se mu podařilo vzdálit se na několik dní z Edinburghu a odjet na zotavenou na faru v Keigu. Mohl tak pobýt na čerstvém vzduchu v rodinném klidu a potkat své staré známé. Nicméně podle církevních pravidel byl Smith během svého zvolení profesorem v postavení běžného studenta teologie. Musel tedy být řádně vysvěcen. Druhého listopadu se stal presbyteriánským pastorem Svobodné skotské církve.⁶⁵ Při této ceremonii musel zodpovědět řadu věroučných otázek a deklarovat svou víru ve Starý a Nový zákon, že Písmo je Slovo Boží, tedy jediným pravidlem víry a správného jednání. Smithova kariéra

---

⁶³ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 115-120

⁶⁴ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 207

⁶⁵ tamtéž

teologického kantora začala tedy nejen triumfální volbou, ale také váženým zasvěcením do pastorální odpovědnosti.⁶⁶

V následujícím vystoupení se už ale dotkl učení, za které byl později obžalován z hereze. Přednáška se jmenovala „*What history teaches us to seek in the Bible*“ (Co nás historie učí hledat v Bibli) a věnovala se problému vztahu mezi teologií a historickým kriticizmem, vyslovil i ospravedlnění historickému porozumění Starého zákona. Jak je vidno jeho přednáška rozhodně nebyla žádným chvalozpěvem, především katolické teologii Smith vytýkal, že zanedbávala nezbytný osobní vztah věřícího ke Spasiteli, který je vždy dějinný.⁶⁷ „*Nechme Bibli promluvit za sebe samu. Naše úvahy o původu, účelu, charakteru Svaté knihy musí být vypracovány, nikoli pod úhlem pohledu tradice, ale za použití historické studie knihy samotné. Tento proces může být pro víru nebezpečný pouze tehdy, když je započat bez víry,*“⁶⁸ tak pravil William Robertson Smith, tentokrát na něj ale ještě konzervativní kruhy nezareagovaly. Revoluční charakter tohoto prohlášení byl překryt vřelostí, upřímností a duchaplnou prezentací.

I na univerzitě v Aberdeenu si William Robertson Smith rychle udělal známé a přátele, v tomto případě z kruhů převážně uměleckých a literárních, brzy tak poznal skupinu velmi inteligentních a různorodých lidí. Vytříbeným estetickým vkusem se mohl pochlubit například John Forbes White, jenž byl velkým humanistou a zcela plyně mluvil latinsky. Smithova rodina se pak přátelila s bývalým Williamovým učitelem řečtiny sirem Geddesem, který zde stále vyučoval. I tak byl ale život pro Smithe v Aberdeenu spíše vysilující, neboť byl ponořen do přípravy na svou práci a do nekonečného studia. Možná proto tak miloval cestování. Roku 1871 se vydal s profesorem Davidsonem a Gibsonem na bojiště právě probíhající Prusko-francouzské války. Pro jeho další osud ale byla více určující až opětovná návštěva Německa o rok později.⁶⁹

Cesta do Göttingenu z roku 1872 měla jasný účel, William Robertson Smith chtěl zlepšit svou způsobilost pro akademickou dráhu, rozhodl se tedy, že pokud má jeho výzkum starozákonních textů pokročit, musí se dostat za současnou tradici a studovat starosemitské

⁶⁶ Black J. Sutherland, Chrystal George.1912 *The Life of William Robertson Smith* London:Adam & Charles str. 125-126

⁶⁷ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 207

⁶⁸ Black J. Sutherland, Chrystal George.1912 *The Life of William Robertson Smith* London:Adam & Charles str. 128-129

⁶⁹ tamtéž str. 137-145

civilizace jako celek. Z tohoto důvodu se začal zajímat o arabský jazyk a literaturu. S arabštinou začal u teologa Paula de Lagarde, následoval pak jeho instrukce s pílí sobě vlastní po celý letní semestr.(duben až červenec). Lagardovo místo později zaujal Julius Welhausen, se kterým William Robertson Smith udržoval velmi blízký vztah.⁷⁰

Jak šel čas Smithova reputace v oblasti teologie a vědy dosáhla určitého věhlasu, proto ho na jaře roku 1874 profesor Bayne poprosil, aby se podílel na přípravě devátého vydání *Encyklopedie Britannicy*. Měl prozatím vypracovat několik kratších hesel jako například „Angel“ či „Arch of Covenant“. Tato spolupráce mu měla přinést dalšího uznání, ale nikdo netušil, jak moc zásadní pro Williama bude. Následující rok 1875 se také vyznačoval několika událostmi, které byly určující pro jeho další osud.⁷¹ Hned v zimě byl pozván, aby se stal členem *Old Testament Company of the Committee for the Revision of the Authorised Version of the Bible*, jež zasedala mezi lety 1870-1884 ve Westminsteru.⁷² William Robertson Smith bral i tuto práci velmi svědomitě, pilně se připravoval a když se nemohl aktivně zúčastnit, poslal alespoň své poznámky. Jeho cesty do Londýna byly tak časté, že si i zde našel mnoho známých (Mr. R. L. Bensky, Mr. Chenery, Dr. Field, a William Alldis Wright) a začal se tu cítit skoro jako doma, vždyť v hlavním městě Velké Británie nyní pobýval i jeho přítel John Ferguson McLennan.⁷³ V červnu započal sepisování hesla „Bible“ pro třetí díl Britské encyklopedie. Smith zdůraznil, že starozákonní náboženství není jen dílem Mojžíšovým a patriarchů, ale je výsledkem dlouhodobého úsilí starozákonních proroků. Například kniha Deuteronomium nemohla být napsána Mojžíšem osobně, ale je až výsledkem práce spisovatelů, kteří žili v pozdější době. Starý zákon tak představuje soubor různě starých mytologických i historických textů. Tato myšlenka je silně ovlivněna německou protestantskou teologií a metodou kritické analýzy textu.⁷⁴ V říjnu téhož roku zemřel Dr. Lumsden, do té doby vedoucí školy. V Aberdeenu byl po mnoho let uznávanou osobou ve věcech církevních i civilních. Dr. Lumsden se nikdy neoženil, ale byl velice sympatický a společenský, a tak zřídka večerel sám, i William Robertson Smith byl často jeho hostem. Smrt

⁷⁰ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 207

⁷¹ Black J. Sutherland, Chrystal George.1912 *The Life of William Robertson Smith* London:Adam & Charles str. 159

⁷² Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 208

⁷³ Black J. Sutherland, Chrystal George.1912 *The Life of William Robertson Smith* London:Adam & Charles str. 167-170

⁷⁴ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 208

tohoto význačného učenca byla podle Johna Shuterlanda Blacka počátkem Smithova církevního konce.⁷⁵ Na místo Dr. Lumsdena nastoupil Dr. Brown.

Encyklopedie obsahující heslo „*Bible*“ vyšla sedmého prosince 1875 a již v únoru 1876 se dostavily první záporné reakce. V dubnu se objevil článek, jehož autor podrobil obsah věroučné kritice. Free Church of Scotland zde byla popsána jako společenství, které zaštiťuje heretické a víře nebezpečné názory. Případem se pak začala zaobírat kolejni rada (*College Committee*) a Smithův představený profesor Rainy ho požádal, zda by nenapsal radě dopis o pevnosti své víry. William Robertson Smith tuto situaci možná trochu podcenil, neboť tento návrh odmítl.⁷⁶

3.5 Kauza „*Bible*“ a obžaloba z hereze (1875-1881)

„Bible bývá nahlížena z čistě teologického hlediska nebo z hlediska literárního a historického kriticizmu. Tyto dva pohledy se ale vzájemně nemusí nutně vylučovat. Teologické pojetí má občas tendenci koncipovat Písmo způsobem vylučující všechnu lidskou spontaneitu a zakazuje na Bibli aplikovat jakýkoli běžný zákon kritiky. Tento jednosměrný pohled může být udržitelný pouze v prostředí středověké koncepce Slova Božího jako nadpřirozené komunikace intelektuálních pravd příliš vznešených pro racionální pochopení. Reformátoři začínají v Bibli hledat osobní zjevení srdce a Boží vůli. Tato nová koncepce Božího slova je vedena už dobře známým protestantským principem, že Bible má být interpretována stejnými metodami jako kterákoli jiná kniha.“⁷⁷

Celý rozsah tohoto článku v Encyklopedii je asi patnáct stránek a byl vydán patnáct let po Darwinově knize *O původu druhů*. Bible je zde pojmuta jako dílo podléhající vývoji. Text byl otevřen následujícími větami, „ Slovo Bible, které je v angličtině, stejně jako v latině, jednotného čísla, je ale ve svém řeckém originále množného čísla, to vyjadřuje fakt, že jde o Svaté knihy křesťanství, jež jsou tvořeny určitým počtem nezávislých záznamů ustavujících postupný vývoj náboženství zjevení.“ Bible je pak rozdělena do dvou velkých celků před a po

⁷⁵ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 172

⁷⁶ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 207

⁷⁷ Část článku „*Bible*“ otisknuto v Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith*

příchodu Krista, doba před příchodem Krista se vyznačuje bojem mezi náboženstvím zjevení a polytheistickým přírodním uctíváním na jedné straně a na druhé straně s neduchovním pojetím Jehovy jako Boha, jehož svatost byla nezávislá na morálních podmínkách.⁷⁸

Případ byl oficiálně zahájen až devátého září, kdy Dr. Begg vznesl otázku na kolejní radu, co navrhuje dělat v záležitosti článku profesora Smitha? Odpověď organizátora rady byla plná obav. Navrhl, že se napřed musí sejít s profesorem Smithem osobně s ohledem na jeho vysoce ceněný charakter a znalosti biblického učení, aby nedošlo k nějaké dezinterpretaci jeho pohledu na celou záležitost. Kolejní rada se v této době sestávala z dvaceti členů, jedenácti ministrů a devíti starších, většinu z nich Smith velmi dobře znal. V přátelském vzatu byl například s Dr. Candlishem, Mr. Whytem, nejdůležitější roli hrál ale Sir Henry Moncreiff (roku 1879 napsal *History of the Case*). Chvíli to vypadalo, že by se celá věc mohla přehnat, ale do této záležitosti se opět vložil Dr. Begg, který radě vytkl, že setrvává v nečinnosti a to nebude tolerovat. Tak kauza vyústila do několikaletého boje mezi Smithovými stoupenci a těmi, kteří se chtěli na případu zviditelnit. Nejprve kolejní rada prohlásila, že neshledávají dostatečné důvody k vznesení obžaloby („*Na základě zkoumání celého případu komise nenašla dostatečný důvod zahajovat proces proti herezi ...*“),⁷⁹ někteří členové ovšem s takovým rozhodnutím nesouhlasili. Třeba profesor Smeaton navrhoval, že by se rada měla zabývat i předešlým článkem „*Angel*“. Na konci května a začátkem června roku 1877 zasedal sněm (*General Assembly*), kde Dr. Wilson zhodnotil text „*Bible*“ jako nebezpečný a závadný, na jeho stranu se pak postavila většina sněmu, rozhodlo 378 hlasů. Výsledkem bylo Smithovo suspendování z profesorského místa a vznesení obžaloby z hereze (Pro vznesení obžaloby bylo 491 členů sněmu a proti 113).⁸⁰

3.5.1 První obvinění

William Robertson Smith byl tedy nyní suspendován ze své pracovní pozice a všechnu energii tak mohl věnovat jen obraně proti nařčení z hereze, četl si o předchozích případech a konzultoval celou záležitost s blízkými přáteli především právníky či teology. Konečné znění

⁷⁸ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 181-182

⁷⁹ tamtéž str. 208

⁸⁰ tamtéž str. 229-234

obžaloby bylo doručeno dvanáctého února 1878, žaloba obsahovala nařčení z popírání věrouky spolu se specifikací osmi dílčích heretických názorů profesora Smithe:

1. Zákony a nařízení v knize Leviticus (*Třetí kniha Mojžíšova*) nepocházejí z větší části z doby Mojžíšovy.
2. Deuteronomium (*Pátá kniha Mojžíšova*) nemá charakter historického záznamu, ale kniha byla napsána a koncipována o mnoho let později.
3. Svatí pisatelé chybovali ve svých záznamech jako kterýkoli jiný autor. Dávali nesprávná a nekorektní vysvětlení či si vymýšleli fiktivní rozhovory a fakta, která se objevovala až v době následující.
4. Jisté knihy Písma jsou fiktivní povahy a literárně nejsou všechny na stejné úrovni.
5. Píseň Šalamounova nemá žádný spirituální význam.
6. Citace Starého zákona v Novém zákonu nemohou být brány jako průkazné svědectví o jejich autorství.
7. O proroctví dané proroky se dá mluvit ve smyslu duchovního porozumění nikoli ve smyslu nadpřirozeného předvídání věcí budoucích.
8. Existence Andělů je v Bibli záležitostí domněnky spíše než přímého učení (Tento bod byl ale rychle vypuštěn).⁸¹

William Robertson Smith vzal tentokrát celou věc velmi vážně a uveřejnil obsáhlou obhajobu ke každému bodu. Vysvětlení mělo šedesát čtyři stran a bylo dost průkazné na to, aby ho zasedání presbytere zbavilo obžaloby ve všech bodech, ale věc byla tímto postoupena synodu a ten vrátil případ k projednání ve shromáždění. Záležitost se tak ocitnula v kruhu neustálého odročování a postupování. *General Assembly*, nejkontroverznější církevní orgán, odhlasoval Smithův názor na Deutronomia za heretický. Toto usnesení se pak stalo základem pro pozměněné zkrácené řízení, o kterém rozhodoval opět synod mezi červencem a říjnem roku 1878, ten ale definitivní tečku neudělal a líčení odročil až na další zasedání sněmu roku 1879, ani to nevyšlo a nakonec se Smithovou herezí zabývalo až další shromáždění v květnu 1880. Konečný výrok byl pro všechny přítomné velmi překvapující, neboť byl William Robertson Smith většinou jednoho hlasu zbaven obžaloby (321 pro a 320 proti).⁸²

---

⁸¹ Zkrácená verze z původní obžaloby otisknuto v Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* str. 242-243

⁸² Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 209

3.5.2 Cesty do Egypta a Arábie

V mezičase rozvleklého sporu se William Robertson Smith rozhodl pro cestu do Egypta. Šestého listopadu psal z Londýna: „*Dnes večer odjíždím do Benátek a Alexandrie. ...Případ je odročen až do zasedání sněmu a já si myslím, že už je z toho každý opravdu unavený.*“ Byl v dobrém rozmaru, jako vždy, když se vydával na cesty. Napřed si poprvé procestoval Itálii a dvaadvacátého navštívil Alexandrii. Jeho první dojem z východu byl velmi zajímavý: „*Hotel je prakticky stejný jako v Evropě, člověk musí vyjít ven, aby poznal, že je skutečně na Blízkém východě, teprve zde se odkrývá zcela nový způsob života, chlapi doprovázející osly, ženy se závoji, velbloudi nesoucí náklad... tyto a mnohé další znaky jsou promíchány s těmi čistě evropskými. Toto místo je místem setkání východní a západní kultury, ovšem až na místa jako je například banka, veřejný úřad nebo hotel, zde není ani náznak této asimilace a přizpůsobení se.*“ Méně než za týden se William se všemi svými knihami ubytoval u Dr. Sandilanda Granta a začal brát hodiny arabštiny, snažil se zlepšit především svou výslovnost. Kromě studia se William Robertson Smith věnoval i archeologickým expedicím či nákupům na místních bazarech. V březnu se spolu s dalšími lidmi vydal do Káhiry, po cestě si dělal poznámky o místním životě a uspořádání společnosti, všiml si, že místní zemědělci jsou až přetížení mnoha taxami, pozemková daň, daň ze soli či z dobytka. „*Potlačování je ale zvykem této země, ten kdo není potlačovaný je na nejlepší cestě, aby sám začal potlačovat,*“ poznamenal si.⁸³ O týden později už uháněl pouští do Jeruzaléma a do Mar Saby (Leží asi 10 kilometrů od Betléma v Judské poušti. Nachází se zde ortodoxní klášter.).⁸⁴ V dubnu se pak z Alexandrie vrací rovnou do Londýna, aby se mohl osobně účastnit zasedání shromáždění.⁸⁵

Další cestu na východ uskutečnil William Robertson Smith na sklonku roku 1879 a trvala šest měsíců. Ještě před odjezdem ale dokončil dva články, které později zaujaly místo mezi těmi nejdůležitějšími texty. Prvním z nich byla práce nazvaná „*Hebrew Language and Literature*“ pro Britskou Encyklopedii a druhá se jmenovala „*Animal Worship and Animal*

⁸³ Black J. Sutherland, Chrystal George.1912 *The Life of William Robertson Smith* London:Adam & Charles str. 308

⁸⁴ <http://www.biblewalks.com/Sites/Marsaba.html> (Staženo ke dni 12.4.2012)

⁸⁵ Black J. Sutherland, Chrystal George.1912 *The Life of William Robertson Smith* London:Adam & Charles str. 313

Tribes among the Arabs and in the Old Testament“. Šlo tedy vlastně o novou fázi jeho intelektuálního a vědeckého vývoje.⁸⁶

I tentokrát navštívil Smith Káhiru, studoval pilně jak snad nikdy předtím, snažil se proniknout do místního sociálního života a setkal se i s evropskými návštěvníky této končiny, mezi nimi se objevil například slavný Herbert Spencer (Toho ale shledával Smith velmi nudným). Dva měsíce strávil v Džiddě (Někdy bývá označovaná jako „brána do Mekky“.), kde bydlel v domě Mr. Wylde, zdejšího podnikatele, a tak mohl proniknout do tajů kupeckého centra. Později dokonce dostal povolení navštívit Mekku, nejslavnější město islámu. I na jeho cestách byl neustále spravován o vývoji svého případu.⁸⁷

3.5.3 Druhé obvinění

William Robertson Smith ale nebyl zbaven žaloby nadlouho, ještě ani nedošla všechna blahopřání u příležitosti uzavření případu a po dvaceti jedna dnech tu byla nová.⁸⁸ Už těsný výsledek předchozí obžaloby poukazoval, že celá záležitost vyústila ve Smithův prospěch, jen díky tomu, že se Dr. Begg vlastně přepočítal. Zajímavý z tohoto pohledu je i dopis Williama Hugginse: „*Předpokládám, že Vaši oponenti nebudou váhat s novým obviněním z hereze, jestliže řeknete nebo napíšete cokoli, co nebude podle jejich názoru konzistentní s vyznáním víry.*“⁸⁹ Tato slova zdají se býti prorocká.

Roku 1880 byl konečně publikován text „*Animal Worship and Animal Tribes among the Arabs and in the Old Testament,*“ tedy vlastně vstupní brána Williama Robertsona Smithe do antropologie a komparativní religionistiky. Počátečním bodem byla studie Johna Fergusona McLennana ohledně totemismu.⁹⁰ Totemismus představuje systém idejí, podle nichž je původ určité skupiny lidí odvozován od společného předka (totemu).⁹¹ V mnoha případech bývají kmeny uctívána zvířata nebo rostliny. Ve světle předešlé hypotézy se v článku diskutuje i

⁸⁶ Black J. Sutherland, Chrystal George.1912 *The Life of William Robertson Smith* London:Adam & Charles str. 332

⁸⁷ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times.* Tübingen Mohr Siebeck str. 163-170

⁸⁸ Black J. Sutherland, Chrystal George.1912 *The Life of William Robertson Smith* London:Adam & Charles str. 363

⁸⁹ tamtéž str. 368

⁹⁰ tamtéž str. 309

⁹¹ Malina, Jaroslav a kolektiv. 2009 *Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk.* Brno: Akademické nakladatelství CERM. str. 4230

možnost, že na tomto principu nejranější formy náboženství byla založena i víra mezi semitskými kmeny, obzvláště pak v Egyptě. V červnu téhož roku byla publikována i druhá již zmíněná práce „*Hebrew Language and Literature*.“ Text se zabýval etymologií slova „hebrejščina“, jejím vztahem k širší rodině semitských jazyků a literárním rozvojem. Profesor Smith poukázal na to, že prvotním zdrojem hebrejské literatury, tedy i původních zákonů a nařízení, byla orální tradice. Reakce na sebe nenechala dlouho čekat, William Robertson Smith byl opět nařčen z hereze. Oponentům této teze se nelíbila aplikace kritické metody na Sváté Písmo a popření toho, že Bible byla dána díky inspiraci od Boha.⁹² I okolnosti obžaloby se změnily, mnozí ti, kteří byli v prvním případě po profesorově boku, teď stáli proti němu (Jak tomu bylo například v případě Dr. Rainyho). Tentokrát nebylo obvinění vlekle projednáváno, ale verdikt padl již na shromáždění, jež se konalo na konci května roku 1881. Pro suspendování Williama Roertsona Smithe bylo 423 členů proti pak 245, rozhodlo tedy 178 hlasů.⁹³

3.6 Edinburgh a Cambridge (1881-1894)

Smithovi byl sice ponechán pouze plný plat, on se ho ale i tak vzápětí vzdal.⁹⁴ Naštěstí přišla nabídka z Britské encyklopedie na pomocného editora, tedy i dobré finanční ohodnocení. Práce bylo tolik, že se spolu se všemi svými knihami musel přestěhovat do Edinburghu, kde strávil následující dva roky. V této době dokončil i soubor osmi přednášek souhrnně označených „*Prophets of Israel*,“ vyšly v dubnu roku 1882 a náklad byl brzy rozebrán. Časté cesty do Londýna mu umožnily setkávat se s blízkými přáteli a navázat bližší kontakt s univerzitou v Cambridgi, kde se v říjnu 1883 stal členem slovné *Trinity College*.⁹⁵ O dva roky později mu vychází „*Kinship and Marriage in Early Arabia*,“ kde poukazuje na fakt, že principu patrilinearity předcházela systém, kdy bylo příbuzenství odvozováno od ženy, tomu odpovídaly i zákony týkající se manželství a organizace kmene. Toto uspořádání převládalo v Arábii ještě za časů Mohameda.⁹⁶ V únoru 1886 umírá Mr. Henry Bradshaw a William Robertson Smith nastupuje na jeho místo univerzitního knihovníka. Zdejší

⁹² Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 370-372

⁹³ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 210

⁹⁴ tamtéž

⁹⁵ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 452-484

⁹⁶ Smith, William, Robertson. 1903. *Kinship and Marriage in Early Arabia*, London: A. & C. Black str. xi-xvii

zaměstnání bylo ovšem velmi namáhavé, celé dny tvrdé dřiny uprostřed knihovny, bez procházek na čerstvém vzduchu se začaly odrážet na Smithově zdraví (Mnozí tvrdí, že kdyby se nenechal v knihovně zaměstnat, mohl žít o několik let déle.). I na dále ovšem podnikal cesty do zahraničí, navštívil Španělsko nebo severní Afriku. Velice se mu líbilo tuniské Kartágo, které spatřoval arabštější než třeba Káhiru nebo dokonce Damašek. V roce 1889 vychází publikace „*The Religion of Semites*,“ nejzajímavější a nejdůležitější Smithova kniha.⁹⁷ V téže době nastupuje po Mr. Wrightovi na *Christ's College* jako lektor arabštiny, bohužel jeho postupující nemoc mu ubírala síly a roku 1894 umírá.⁹⁸ William Robertson Smith zemřel třicátého prvního května ve věku pouhých čtyřiceti sedmi let na tuberkulózu, jeho tělo pak bylo vlakem převezeno do Keigu, kde byl pohřben.⁹⁹

---

⁹⁷ Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912 *The Life of William Robertson Smith* London: Adam & Charles str. 485-511

⁹⁸ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 210

⁹⁹ <http://www.william-robertson-smith.net/en/e080lastyearsEN.htm> (Staženo ke dni 10.3.2012)

4 DÍLO WILLIAMA ROBERTSONA SMITHE

Mary Douglas ve své práci „*Purity and Danger*“ označila Williama Robertsona Smithe za skutečného zakladatele sociální antropologie, ohodnotila tak, že se zajímal o běžné elementy moderní i primitivní zkušenosti.¹⁰⁰ Émile Durkheim zase uvedl v „*Les formes élémentaires de la vie religieuse (Elementární formy náboženského života)*“, že ho Smith inspiroval k pojetí náboženství z hlediska sociologického.¹⁰¹ „*Náboženské představy jsou představami kolektivními a představami, které vyjadřují kolektivní skutečnosti; rituály jsou pak druhem jednání, k němuž dochází jedině uprostřed shromážděné skupiny a které mají podněcovat, udržovat či proměňovat určité mentální stavy této skupiny,*“¹⁰² poznamenal Durkheim ve svém dnes již klasickém textu. Robertson Smith sice vzešel z klasického evolucionistického paradigmatu, ovšem jeho hluboce zakořeněná víra jej odlišovala od ostatních představitelů tohoto hnutí (Tak například James Geoerg Frazer se stal agnostikem.). Vlastní prožitek religionizity ho přivedl k tomu, že archaické náboženství nevnímal jako projev selhání intelektuálního výkladu světa, ale zdůraznil především jeho sociální funkci a viděl v něm nástroj jak udržet společenskou soudržnost.¹⁰³ Náboženství je podle něj od nejstarších dob pevně zakořeněno v etických hodnotách společenského života.¹⁰⁴ Kromě toho byl William Robertson Smith první britský badatel, který aplikoval na studium starého semitského náboženství komparativně evolucionistický přístup.¹⁰⁵ Evoluční komparace je inspirována exaktními vědami a vychází z toho, že relevantních výsledků lze dosáhnout pouze vyhodnocením četnosti paralel v různých náboženstvích. K průkopníkům tohoto přístupu patřil Edward Burnett Taylor, který též založil Společnost pro srovnávací mytologii.¹⁰⁶ Velkého významu dosáhla Smithova díla z oblasti starozákonních studií a islámu. Proniknout hlouběji do této problematiky mu pomohla jeho velmi dobrá znalost arabštiny, kterou získal především díky svým cestám na Blízký východ (Na té druhé v letech 1879-1880 ho doprovázel slavný Richard Burton - překladatel Tisíce a jedné noci).¹⁰⁷ Tyto práce jsou ale poměrně kritizovány v knize *Orientalismus* Edwarda W. Saida (1935-2003), ten viděl ve Smithovi tradičního vědce, jenž spatřuje „obecné pravdy“ za každým místním vrtochem či

¹⁰⁰ Douglas, Mary. 1994 *Purity and danger*. New York: Routledge & Kegan Paul. str. 14

¹⁰¹ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 201

¹⁰² Durkheim, Émile. 2002 *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha : Oikoymenh. str. 17

¹⁰³ Budil, Ivo, T. 2007. *Za obzor západu*. Praha:Triton str. 517-519

¹⁰⁴ Douglas, Mary. 1994 *Purity and danger*. New York: Routledge & Kegan Paul. str. 16

¹⁰⁵ Budil, Ivo, T. 2007. *Za obzor západu*. Praha:Triton str. 517

¹⁰⁶ Bowle,Fiona. 2008. *Antropologie náboženství*. Praha: Portál str. 25

¹⁰⁷ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 212

rozmarem. Neváhal ho dokonce označit za základní propojení intelektuálního řetězce spojujícího bílého muže jako experta na moderní Orient. Podle Saida je obecně představa o Orientu postavena na předem daných archetypech, ale nikoliv na skutečnosti nebo faktech, i když se často daná teorie tváří vědecky.¹⁰⁸ Smithovy arabské cesty pro něj měly ale především iniciační charakter. V sociálním a náboženském životě archaických beduínských kmenů se pokusil nalézt prostřednictvím kategorie totemismu prvotní charakter náboženství.¹⁰⁹ Na to, abychom dospěli ke skutečně původní formě religiozního života, musíme prostřednictvím analýzy postoupit až za pozorovatelná náboženství, rozložit je na základní společné prvky a mezi nimi se pak pokusit najít ten, z něž mohly být odvozeny všechny ostatní.¹¹⁰ Může být tedy totemismus nejjednodušší formou náboženství ?

4.1 Totemismus

Klíčem k pochopení vývoje náboženství je podle Edwarda Burnetta Tylora hledání racionálního myšlení, jež dalo kdysi vzniknout rituálům, proto se pokoušel objevit původní přirozené a logické zdroje víry v nadpřirozené bytosti. Postupně Tylor došel k hypotéze, že víra domorodců v božské bytosti má svůj původ v jejich pokusech rozumě vysvětlit věci, které nás nějakým způsobem přesahují. Přirozená touha o vysvětlení těchto jevů vyústila podle Tylora v přesvědčení, že mimo tělo existuje v člověku duchovní složka tj. duše. Ta je schopna tělo na čas opustit (například ve spánku) a prožívat stavy, jež pak vnímáme třeba jako sny. Když odejde duše navždy, způsobí nám tím smrt. Toto je tedy ve stručnosti Tylorova koncepce prvotního náboženství - animismu. Víra, že duše pokračuje ve svém životě i po smrti těla vyústila k uctívání duchů předků.¹¹¹ Proti tomuto konceptu se staví William Robertson Smith a na počátek geneze náboženství a víry dává (Jako to později učinil Durkheim.) totemismus.

Slovo „totem“ se v etnografické literatuře objevilo až v osmnáctém století, poprvé jej ve své knize použil indiánský tlumočnick J. Long. V roce 1841 popsal podobný jev G. Grey v Austrálii. Tak se tedy začalo potvrzovat, že jde o jev obecný. Na etnografická data George

¹⁰⁸ Said, Edward: 2008 *Orientalismus. Západní koncepce Orientu*. Praha: Paseka

¹⁰⁹ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 213

¹¹⁰ Durkheim, Émile. 2002 *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha : Oikoymenh. str. 57

¹¹¹ Soukup, Václav. 2000 *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha:Portál str. 31-32

Graye navazoval John Ferguson McLennan, ten se snažil dokázat, že totemismus spočívající v uctívání zvířat a rostlin je skutečně nejranější formou náboženství.¹¹² McLennan pak ještě totemismus propojil spolu s matrilinearitou a exogamií do jednoho archaického sociálního systému. William Robertson Smith se pokusil hledat za totemickými představami hlubší principy. Smith se snažil poukázat na fakt, že epochu starozákonních patriarchů předcházela archaická semitská společnost tvořená matrilineárními kmeny, které uctívaly určité druhy zvířat jako posvátný totem.¹¹³ Totemismus předpokládá určitou spřízněnost mezi člověkem a zvířetem (nebo rostlinou), tímto klíčovým vztahem je rituál oběti. Nejstarší formou oběti bylo obětování zvířete, jehož maso a krev požívali společně bůh a jeho vyznavači, aby každý dostal svůj podíl na této hostině. Jde tedy o hostinu, které se účastní jak věřící tak i sám bůh, jemuž je oběť přinesena, některé části z ní jsou vyhrazeny výlučně božstvu. Cílem takzvaných totemických hostin bylo podle Smithe spojit věřícího a jeho boha v jedno tělo prostřednictvím přijímání. Etická moc spočívala na prastarých představách o významu společného jídla a pití jakožto symbolu posílení sociální kmenové pospolitosti a přejímání vzájemných závazků. Náboženství bylo vůbec obecnou záležitostí a náboženské povinnosti tvořily součást společenských závazků. Dnes strava spojuje rodinu, ale kmenová pospolitost je starší než forma rodiny, jak ji chápeme dnes, obětní hostina byla tedy původně slavnostní hostinou soukmenovců.¹¹⁴ Lidé věřili, že totemické zvíře je jejich skutečný předek a že v jejich těle koluje jeho krev. Oběť nevznikla, aby mezi člověkem a bohem vytvořila nějaké umělé příbuzenské pouto, ale proto, aby tento příbuzenský vztah udržovala a obnovovala.¹¹⁵ Tak se žádný sraz soukmenovců nemohl obejít bez slavnostního obětování jinak zakázaného totemického zvířete. Toto zvíře je v průběhu rituálu postupně proměněno v posvátnou věc řadou úkonů jako je očišťování nebo modlitby. Jeho posvátnost se pak během konzumace přenáší i na věřícího. Člověk není posvěcen proto, že svým způsobem sedá u stejného stolu jako jeho bůh, ale především proto, že potravina, kterou při rituální hostině jí, má posvátný charakter. Každé společné hodování je tedy vlastně účastí na stejné substanci, jenž vstupuje do těla spolustolovníků. *Posvátné mystérium smrti na obětišti je ospravedlněno, neboť pouze takto lze vytvořit posvátné pouto, které sjednocuje účastníky navzájem s jejich bohem.* Poutem pak je život obětního zvířete přebývajícím v mase a krvi.¹¹⁶

¹¹² Durkheim, Émile. 2002 *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha : Oikoymenh. str. 99

¹¹³ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 210-211

¹¹⁴ Freud, Sigmund. 1991 *Totem a tabu*. Praha: Práh.str.91-93

¹¹⁵ Smith, William,Robertson. 1903. *Kinship and Marriage in Early Arabia*, London: A. & C. Black str. 241

¹¹⁶ Freud, Sigmund. 1991 *Totem a tabu*. Praha: Práh.str. 93-95

Z tohoto hlediska se pak oběť jeví ve zcela novém světle. Její podstatou nebyl akt odevzdání se, jak by se dalo usuzovat z obvyklého významu slova, ale především akt přijímání (potravy). Smith považuje za chybu redukovat oběť na druh daru nebo daně, neboť jedním z nejdůležitějších úkolů náležících bohu je zajistit člověku potravu nezbytnou k přežití, a tak se zdá paradoxní, že by podstatou oběti mělo být darování pokrmů a nápojů božstvu. V tom, že by bohové od člověka požadovali potravu viděl rozpor, protože člověk je naopak živen jimi. Oběť byla zpočátku prokazatelně jen aktem družnosti a spojení věřících s jejich bohem.¹¹⁷

Hnací silou antropologie počátkem dvacátých let byla touha po nalezení počátků. Jedním z možných kandidátů na původní a také univerzální podobu náboženství byl totemismus. Předpokladem byla evoluční perspektiva, která předpokládala vývoj od nejstaršího náboženského výrazu k modernímu západnímu pojetí. Formy totemismu jsou různé. Například „individuální totemismus“ označuje snem (či jiným zážitkem) vyvolanou vazbu na totem. V „pohlavním totemismu“ se liší totemy mužů a žen. Nejdůležitější byl ale totemismus spjatý se skupinami. Totemické klany jsou skupiny lidí, které svůj původ odvíjí od určité totemové bytosti, a proto se považují za příbuzné.¹¹⁸ Dvacátá a třicátá léta už ale byla ve znamení obecného ústupu od teorie totemismu z hlavního proudu antropologického myšlení. Ve své knize *Totemismus dnes* se snažil Claude Lévi-Strauss vyvrátit starší pojetí tvrzením, že totemismus by se vůbec neměl považovat za aspekt náboženství.¹¹⁹ Totemismus nebyl „reálným“ fenoménem ze života přírodních národů, ale mytopoetickým výtvozem viktoriánských učenců.¹²⁰

4.2 William Robertson Smith a James George Frazer

James George Frazer (1854-1941) se narodil v presbyteriánské rodině skotského právníka. Své studia ukončil v Trinity College v Cambridge, kde byl také zvolen do funkce

¹¹⁷ Durkheim, Émile. 2002 *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha : Oikoymenh. str. 371-374

¹¹⁸ Eliade, Mircea. 2007 *Dějiny náboženského myšlení IV*. Praha: Oikoymenh. str. 198-199

¹¹⁹ Bowle, Fiona. 2008. *Antropologie náboženství*. Praha: Portál str. 138

¹²⁰ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 212

vědeckého pracovníka. První práce pak věnoval klasické filologii. Rozhodující roli při změně Frazerovy vědecké orientace sehrál William Robertson Smith.¹²¹

V osmdesátých letech 19. století se Frazerova akademická kariéra začala slibně rozvíjet, byl zaneprázdněn prací hned na několika projektech najednou. Věnoval se vydání spisu *Cattilina* a *Válka s Jugurthou* nebo slavným *Cestám po Řecku* od cestovatele Pausaniáse. Jedná se v podstatě o cestopis popisující mnohé zajímavosti z oblasti náboženství, mytologie či folklóru z poloostrova Peloponés a Řecka. Pausaniás se hodně zaměřuje na popisy náboženského umění, architektury a rituálům či místním zvykům, proto patří mezi důležité pomocníky při historickém a archeologickém bádání. Díky této látce se Frazer seznámil s evolucionistickou problematikou, tedy s vyhledáváním motivů starověké antické kultury, které přetrvávají v podobě „přežitků“ v evropském folklóru. Již v této době měl Frazer přečtenou knihu Edwarda B. Tylora *Primitive Culture*, takže není pravda, že by mu kulturní antropologie byla zcela neznámou. Ovšem zásadní obrat k antropologii měl teprve přijít, oním impulsem bylo setkání s Williamem Robertsonem Smithem. Robertson Smith se stal členem Trinity College v říjnu 1883 a přistěhoval se do Cambridge hned o Vánocích téhož roku. James Frazer o jejich prvním shledání píše v dopise svému příteli: „Vídával jsem ho při večeři v college hall a několikrát jsme se potkali náhodně na ulici. Ale jednoho večera, myslím že to bylo v lednu roku 1884, si ke mně po večeři přisedl a dali jsme se spolu do hovoru. Tématem naší konverzace byla historie Arabů ve Španělsku. Pokoušel jsem se argumentovat, ale byl jsem okamžitě přátelsky a zdvořile udolán jeho znalostmi“¹²² Takovýchto debat pak vedli mnoho a stali se z nich přátelé, k tomu přispělo i to, že oba pocházeli ze Skotska. Jako editor Britské encyklopedie požádal Smith Frazera o vypracování několika hesel z oblasti klasických studií (Penáti, Priapos, Proserbina a Periklés).¹²³ Jejich vzájemný vztah ale nebyl úplně rovnocenný, Smith byl Frazerovým nejlepším kamarádem, ale jestli tomu bylo i naopak, o tom lze pochybovat.¹²⁴ Tomu odpovídá i to, že Robert Ackerman věnoval Smithovi ve Frazerově životopise několik kapitol, ale v knize *The Life of William Robertson Smith* je o tomto přátelství zmínka jen v několika větách. V roce 1886 přijal Frazer nabídku na zpracování dalších hesel pro Britskou encyklopedii, tentokrát šlo o pojednání na téma „tabu“ a „totem“. Oba tyto texty se pak staly základem pro nejrozsáhlejší Frazerovy knihy

¹²¹ Soukup, Václav. 1994 *Dějiny sociální a kulturní antropologie*. Praha: Karolinum. str. 33

¹²² Ackerman, Robert. 1987 *J. G. Frazer His Life and Work*. Cambridge University Press. str. 60

¹²³ tamtéž str. 60-61

¹²⁴ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 216

Totemismus a exgamie a Zlatou ratolest. Zlatou ratolest pak věnoval památce Williama Robertsona Smithe.¹²⁵

4.3 Sociologizace náboženství

Hledání spojnic mezi náboženským jednáním a jinými formami lidského společenského chování nebylo nic jednoduchého. Do jisté doby existovaly dva přístupy k vysvětlení funkce a původu náboženství. První byl teologický přístup, ten vysvětloval religionizitu pomocí vlastních kategorií nadpřirozena. Druhé pojetí pak bylo racionalistické, to považovalo náboženství za selhání smyslů, tedy za pouhou představu. Ani jedna z těchto teorií, ale není zcela dostačující (V prvním případě jde o nevědeckost a ve druhém až skoro o popření samotného náboženství.). Tak se rozvinula v podstatě třetí koncepce, která nastiňuje pojetí, že všechny formy náboženského života jsou považovány za sociální jevy. Sociální teorie náboženství se nezajímá pouze o to, jak společnost působí na religionizitu, ale ve svém nejhlubším záběru se zabývá samotným původem náboženství, které je nahlíženo jako výtvar společnosti.¹²⁶

William Robertson Smith byl po celý svůj život silně věřícím člověkem, tato vlastní religiomozita ho mohla přivést k tomu, že archaické náboženství nechápal jako selhání rozumového výkladu světa, ale zdůraznil jeho sociální funkci. Ve víře viděl nástroj k udržení a podpoře společenské soudržnosti. Smith tvrdil, že kontinuální existence určitého náboženství závisí na trvání náboženské komunity. Znalost boha je zde pak předávána z generace na generaci pomocí rituální praxe.¹²⁷

Smith srovnával náboženství i s politikou a sociální strukturou. Šlo zde o víc než o pouhou analogii. Religionizita byla jednou z částí, která organizovala sociální život, do nějž se člověk rodil náboženská povinnost byla občanská povinnost. I pohled na víru jako na kolektivní spíše než individuální záležitost byl novátorský, protože pro nás v moderně pojatém náboženství jde především o individuální a osobní víru. Religionizita hraje ústřední roli při integraci dané společnosti a udržení její solidarity. Ta je obzvláště umožněna

¹²⁵ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 216-217

¹²⁶ Paden, William E. 2002. *Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací*. Brno : Masarykova univerzita. str. 43-44

¹²⁷ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 214

prostřednictvím rituálu. Například v instituci oběti se tak mezi klanem a totemovým zvířetem vytvořilo posvátné pouto sociální soudržnosti. Na rozdíl od Durkheima, jenž náboženství o sobě považuje za kolektivní spíše než za osobní, Smith striktně rozlišuje mezi kolektivní podobou původního náboženství a individuální formou moderní religionizity. Moderní víra pro něj přesahuje skupinu.¹²⁸

4.4 „Přednášky o náboženství semitů“

Tato nejvýznačnější práce Williama Robertsona Smithe vznikla po sérii přednášek na univerzitě v Aberdeenu mezi lety 1888-1891. Soustředí se a analyzuje náboženství semitských národů. Semité zahrnují Araby, Hebrejce, Armény, Babyloňany a Asyřany, kteří ve starověku pobývali na Arabském poloostrově. Z tohoto území pochází pak hned tři veliká světová náboženství: judaismus, křesťanství a islám, později je shrnul pod označení pozitivní religionizita oproti starověkým pohanům. Pohanská víra rostla pod tlakem nevědomých sil pomalu den po dni. Pozitivní náboženství se zrodilo poté, co vystoupili proroci, kteří promlouvali prostřednictvím božského zjevení. Tak jako v Elementárních formách náboženského života hledal Émile Durkheim přirozenou podstatu religionizity o sobě tím, že se obracel k australským aboridžincům, tak William Robertson Smith hledal tuto podstatu v pohanské Arábii.¹²⁹

V srdci moderního náboženství je víra, v srdci primitivního je rituál. Primitivní religionizita má pro mnohé spíše než ve vyznání funkci spočívající v postupech a institucích. Člověk obvykle neprovozuje nějakou praktiku aniž by znal její význam, ale ve starověkém náboženství lze nalézt situace, kdy je praktika již pevně zavedená, zatímco význam je připojen velice nepřesně, tak stejný rituál může být různými lidmi různě vysvětlován. Smithův obrat od víry k praktikám se stal revolučním. Kupříkladu Edward B. Tylor se v *Primitivní kultuře* rituálu věnoval jen velmi málo a viděl ho jen jako aplikaci víry.¹³⁰ Podle Robertsona Smithe je tedy primární formou vyjádření náboženské zkušenosti rituál, jež je konzervativní a zůstává prakticky nezměněn.¹³¹ Tím, co pak vysvětluje původ rituálu, bývá mýtus. Mýtus byl vymyšlen, aby dával rituálu smysl a podložení. Nastupuje tam, kde byl

¹²⁸ Smith, William, Robertson. 2005 *Lectures on the Religion of the Semites*. Adamant Media Corporation

¹²⁹ Maier, Bernhard 2009 *William Robertson Smit: his life, his work and his times*. Tübingen Mohr Siebeck str. 258

¹³⁰ tamtéž str. 258-270

¹³¹ Budil, Ivo, T. 2007. *Za obzor západu*. Praha: Triton str. 518

původní význam zvyklosti zapomenut. Spojení mýtu a rituálu je opět novým pojetím. Tam, kde Tylor vidí mýtus jako vysvětlení světa, tam vidí Smith jeho funkci jako vysvětlení obřadu.¹³²

Robertson Smith se zaměřuje i na morálku, tu klade do středu primitivního náboženství. Strach z boha byl motiv, jak si vynutit poslušnost k zákonům a společnosti. Pojetí boha klanu či národu je přátelské, škodlivé síly spadají spíše než pod náboženství do magie a čarodějnictví. Protože jsou síly v magii nepřátelské, mohou být pouze kontrolovány nikoli poslouchány, takže se zde neobjevuje žádná morálka. Smith také spojil magii s individualismem (oproti náboženství), jde o záležitost soukromou a značně antisociální.¹³³

Nejstarší náboženství a politické instituce tvoří blízkou analogii. Možná je lepší říci, že šlo o dvě části jednoho celku. Systém starověkého náboženství byl součástí sociálního uspořádání, pod kterým věřící žili, takže slovo systém zde musí být bráno v praktickém slova smyslu, jako když mluvíme o politickém systému. Náboženství bylo vytvořeno jako série aktů a jednání, které jsou nutné ke zlepšení slávy bohů nebo k odražení jejich hněvu. Každý člověk se tak rodí do určité rodiny a komunity. Nikdo si ale nevybírá své náboženství, to k němu přichází jako část obecného schématu.¹³⁴

---

¹³² Smith, William,Robertson. 2005 *Lectures on the Religion of the Semites*. Adamant Media Corporation

¹³³ tamtéž

¹³⁴ tamtéž str. 1-28

5 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila představit význačného skotského filologa a religionistu Williama Robertsona Smithe, který svou prací a přístupem stál na počátku disciplín jako je moderní antropologie či sociologie náboženství. Snažila jsem se pak vyzdvihnout aspekty jeho učení, na které později navazovali nejznámější myslitelé dvacátého století jako Émile Durkheim a Sigmund Freud.

William Robertson Smith se narodil ve Skotsku devatenáctého století, tedy po období takzvaného skotského osvícenství. Byl vychován v přísně věřící rodině, kde se ale hlavní důraz kladl na vzdělání. Už od útlého dětství byl spolu se svými sourozenci veden k lásce ke knihám a učenosti. Tak se v pouhých patnácti letech dostal na univerzitu a ve svých čtyřiaadvaceti se stal profesorem hebraistiky. To, že se jeho kariéra bude odvíjet především na poli semitologie, se ale dalo tušit až později, neboť se v posledním roce studia na univerzitě v Aberdeenu ponořil do studia matematiky a přírodních věd. Z této oblasti pak publikoval i několik odborných statí. Kolem roku 1865 se začal systematicky věnovat hebrejštině a měl v plánu se dát na dráhu duchovního.¹³⁵

Jak už bylo řečeno, William Robertson Smith byl po celý život přísně věřícím člověkem, přesto byl hned několikrát podezřelý z hereze především proto, že pátral po doslovné pravdě Bible. Shledal pak, že Starý zákon je soubor historicky odlišných textů. Pro tehdejšího člověka bylo Písmo svaté nejen kotvou náboženství, ale také rámcem a premisou pro pochopení dějin. Bible byla vnímána v naprosto jiné rovině než kterákoli jiná kniha, patřila do samostatné privilegované kategorie. Proto když během devatenáctého století začali vědci dokazovat, že Písmo lze analyzovat jako kterýkoli jiný text a že jeho obsah může být vykládán jako lidský výtvar, jednalo se o velký otřes. Biblické zázraky přestaly být vnímány doslovně a byly interpretovány jako popisy přirozených jevů, které byly jen chybně vysvětleny jako nadpřirozené.¹³⁶ Tyto myšlenky nebyly na kontinentě nic nového, ovšem v tradičním Skotsku byly značně revoluční. Tak byl William Robertson Smith shledán vinným z popírání církevní věrouky a ztratil možnost přednášet na *Free Church College*

¹³⁵ Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* str. 206

¹³⁶ Paden, William E. 2002. *Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací*. Brno : Masarykova univerzita. str. 37-38

skotské církve v Aberdeenu. Později se stal profesorem arabštiny na univerzitě v Cambridgi a editorem Britské encyklopedie.

Smith proslul především svými studiemi *Kinship and Marriage in Early Arabia* (1885) a *Lectures on Religion of the Semites* (1889), kde se zabýval sociální organizací spolu se systémem příbuzenských vztahů. Spojení mezi náboženstvím a příbuzenstvím nelze pochopit bez odkazu k prvotním formám religionizity, kde byl princip krve spojen se sociální jednotou a náboženstvím samým. Je to ale matčina nikoli otcova krev, která stojí na počátku spojení mezi příbuznými. Ritualistická primitivní náboženství byla podle Smithe na počátku vývoje víry, studium rituálu pak považoval za zcela nezbytné k jejich pochopení. Mýtus byl jakýmsi vysvětlením těchto náboženství, jejichž jádro tvoří vykonání rituálu. Ačkoli jsou mýty schopny existovat i samostatně, vytvářely se až v pozdější fázi lidských dějin.

Robertson Smith zakládal svá pozorování na matrilineárních kmenech v Arábii, kde měl každý z nich posvátné zvíře jako totem. Tento totem reprezentoval příslušný klan a obětováním totemového zvířete se vytvořilo posvátné pouto vzbuzující pocit vzájemné solidarity. Je sporné zda byla představa totemické oběti jako univerzálního úkonu obecně přijímána.¹³⁷ Jisté ale je, že v době, kdy byla koncepce totemismu zpochybňována, chopili se tohoto tématu Sigmund Freud a Émile Durkheim.¹³⁸ Durkheima pak Smith inspiroval i k vyzdvižení sociálního faktoru při koncepci prvotního náboženství.

I když je dnes v našich končinách jméno Jamese G. Frazera známější, v jejich čase tomu bylo přesně naopak. Smith byl ten, kdo nechal Frazera sepsat pro encyklopedii Britannicu hesla pojednávající o „tabu“ a „totemismu“, která později přerostla v jeho nejznámější díla. Článek o totemismu byl rozšířen do *Totemismu a tabu* a text o tabu se postupně stával *Zlatou ratolestí*¹³⁹. Tak důležitou roli hrál Smith při obratu Frazera k antropologii.

Teorie totemismu, jak ji pojímal William Robertson Smith je dnes možná už překonaná, ale určitě by se na něj jako na vědce nemělo zapomínat, vždyť byl inspirací těm největším velikánům společenských věd devatenáctého a dvacátého století stejně tak jako stál na

¹³⁷ Bowle, Fiona. 2008. *Antropologie náboženství*. Praha: Portál str. 137

¹³⁸ Budil, Ivo, T. 2007. *Za obzor západu*. Praha: Triton str. 523

¹³⁹ tamtéž str. 519

počátku věd, které si později vydobily značný věhlas, jako tomu bylo v případě kulturní antropologie.

6 RESUMÉ

In the history of nineteenth century religious thought, William Robertson Smith occupies an important position. He was a writer, who more than any other, stimulated the theories of religion and anthropology advanced by Frazer, Durkheim and Freud. My aim was to describe Smith's life and characterize his published works include *The Old Testament in the Jewish Church* (1881); *The Prophets of Israel* (1882) and *The Religion of the Semites* (1889), this book is considered as a foundational text in the comparative study of religion.

William Robertson Smith was an Old Testament scholar, professor of divinity and minister of the Free Church of Scotland. He was also an editor and contributor to the Encyclopaedia Britannica. Smith came into the conflict with his church on account of his strickly histotical view of the Bible. A result was the heresy trial. After this event, he lost his position at the Aberdeen Free Church College and he became finally Professor of Arabic in Cambridge. In his work he was impressed by the initial stage of religion, he devoted mainly to totemism and sacrifice.

7 SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

7.1 Literatura

- Ackerman, Robert. 1987. *J. G. Frazer His Life and Work*. Cambridge University Press
- Black J. Sutherland, Chrystal George. 1912. *The Life of William Robertson Smith*
London: Adam & Charles
- Bowle, Fiona. 2008. *Antropologie náboženství*. Praha: Portál
- Budil, Ivo, T. 2003. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton
- Budil, Ivo, T. 2007. *Za obzor západu*. Praha: Triton
- Budil, Ivo, T. 2000. „William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii“ *Cargo* 3,4: 198-217
- Douglas, Mary. 1994 *Purity and danger*. New York: Routledge & Kegan Paul
- Durkheim, Émile. 2002. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha : Oikoymenh
- Eliade, Mircea. 2007. *Dějiny náboženského myšlení IV*. Praha: Oikoymenh
- Freud, Sigmund. 1991. *Totem a tabu*. Praha: Práh
- Maier, Bernhard 2009. *William Robertson Smit: his life, his work and his times*.
Tubingen Mohr Siebeck
- Malina, Jaroslav a kolektiv. 2009 *Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk*. Brno: Akademické nakladatelství CERM
- Paden, William E. 2002. *Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací*. Brno : Masarykova univerzita
- Said, Edward: 2008. *Orientalismus. Západní koncepce Orientu*. Praha: Paseka
- Smith, William, Robertson. 1903. *Kinship and Marriage in Early Arabia*.
London: A. & C. Black
- Smith, William, Robertson. 2005. *Lectures on the Religion of the Semites*.

Adamant Media Corporation

Soukup, Václav. 1994. *Dějiny sociální a kulturní antropologie*. Praha:

Karolinum

Soukup, Václav. 2000. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha:Portál

Wormaldová, Jenny. 2005. *Dějiny Skotska* Praha: Nakladatelství Lidové noviny

7.2 Elektronické zdroje

<http://www.biblewalks.com/Sites/Marsaba.html>

(Staženo ke dni 12.4.2012)

https://www.esf.kfi.zcu.cz/kompendium/?course=kfi_dnh&page=00000030

(Staženo ke dni 10.3.2012)

<http://www.gkbenterprises.fsnet.co.uk/wrs.htm>

(Staženo ke dni 17.4.2012)

<http://www.william-robertson-smith.net/>

(Staženo ke dni 10.3.2012)

8 PŘÍLOHY

Obr. 1 *William Pirie Smith-otec*

Obr. 2 *Jane and William Pirie Smith-matka s otcem*

Obr. 3 *William Robertson Smith, 1854*

Obr. 4 *Sourozenci se chystají na univerzitu, 1861*

Obr. 5-6 *William Robertson Smith*

Obr. 7 Karikatura, která vznikla během obžaloby z hereze

Obr. 8 William Robertson Smith, 1877, Christ's College Cambridge